

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 77 Nisan 2021 & Volume: 14 Issue: 77 April 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

“RÜYAYA YATMA” RİTÜELİNİN KÖKENİ, GÜNÜMÜZDE UYGULANIŞ ŞEKLİ VE DAVRANIŞ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

THE ORIGIN OF THE "INCUBATION" RITUAL, ITS CURRENT STATE AND ITS AFFECT ON BEHAVIOR

Fatma Nur BEDİR**

Öz

Bu çalışmada bireyin istihare ile ilgili inanç, davranış ve uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, rüyaya yatma ritüelinin farklı kültür ve inançlardaki pratiklerini incelemek ve günümüzde hala uygulanan bu ritüelin birey tarafından nasıl algılandığını ve anlamlandırıldığını, kararlarına ve davranışlarına etkisini keşfetmektir. Çalışma hem teorik hem alan araştırmasından oluşan iki boyutlu nitel bir çalışmadır. Teorik bölümde rüyaya yatma ritüeli ile ilgili dokümantasyon yöntemi ile elde edilmiş olan veriler sunulmuştur. Uygulama kısmında ise veriler tarama yöntemi ile elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Rastlantısal örneklem, amaçlı örneklem ve kartopu örneklemeleri ile Çorum’da ikamet eden 18 yaş ve üzeri 59 katılımcı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ve betimsel analiz ile yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, katılımcıların istiharenin uygulama şekli, sayısı ve bağlayıcılığı ile ilgili farklı farklı bilgilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında istihareye inanan ve uygulayanlar arasında dahi rüyanın sonuçlarını dikkate alan ve ona göre hareket edenlerin sayısı oldukça azdır. Bunun yanı sıra, bireyin sekülerleştiçe istihareye olan inancının ve istihare ile ilgili uygulamalarının azaldığını veya tamamen yok olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca en genç katılımcıların fenomen ile ilgili bilgilerinin olmamasından yola çıkarak istiharenin günümüzde önemini yitirmeye başladığı ve günlük hayatta eskisi kadar yer almadığı yorumunu yapabiliriz.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Rüya, İstihare, Rüyaya Yatma, Nitel Yöntem.

Abstract

In this study, the beliefs, behaviors and practices of the individual regarding istikharah were examined. The aim of the study is to examine the practices of the incubation ritual in different cultures and beliefs and to discover how this ritual, which is still practiced today, is perceived and interpreted by the individual, and its effects on their decisions and behaviors. The study is a two-dimensional qualitative research consisting of both theoretical and field research. In the theoretical section, the data obtained by the documentation method on the incubation ritual is presented. In the practice part, the data were obtained by survey method. In the study in which the qualitative research model was preferred, face-to-face interviews were conducted with convenience sampling, purposeful sampling and snowball sampling methods. Participants included in the study are 59 people living in Corum, aged 18 and over. The obtained data were interpreted with content analysis and descriptive analysis. As a result of the study, it has been determined that participants had different knowledge about the application, number and binding force of istikharah. Even among the participants who believe in and practice istikharah, the number of those who take into account the consequences of the dream and act accordingly is quite low. Besides, we can say that as the individual becomes secular, his/her belief in istikharah and practices related to istikharah decrease or disappear completely. In addition, due to the fact that the youngest participants do not have any knowledge about the phenomenon, we can comment that istikharah has started to lose its importance today and does not take place in daily life as much as before.

Keywords: Psychology of Religion, Dream, Istikharah, Incubation, Qualitative Method.

* Bu çalışma; Prof. Dr. Muammer CENGİL danışmanlığında Fatma Nur BEDİR tarafından hazırlanan ve “Rüya ile ilgili İnanç ve Tutumların Davranış Üzerine Etkisi” ismiyle 2020 yılında kabul edilmiş olan doktora tezinin nitel verilerinden üretilmiştir. / This article is extracted from qualitative data of responsible author’s doctorate dissertation entitled “The Effect of Belief And Attitudes Related to Dream on Behavior”, completed on 06/11/2020 under supervision of Prof. Dr. Muammer CENGİL, (PhD Dissertation, Hitit University, Çorum/Turkey, 2020).

** Arş. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ORCID ID: 0000-0003-4455-1691, fnurozdemirbedir@hitit.edu.tr

Giriş

İnsan ömrünün ortalama olarak üçte biri, rüya için ilk şart olan uykuda geçmektedir. Sözlükte kısaca “uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü”¹ şeklinde tanımlanan rüya, insanlık tarihi boyunca bireyin inanç, uygulama ve pratikleriyle çok fazla iç içe geçmiş bir fenomendir. Antropologlar tarafından incelenen hemen hemen bütün ilkel toplumlarda, insanlar rüyayı ruhlar âleminde, tanrılardan ve diğer güçlü varlıklardan mesaj almanın önemli bir yolu olarak görmüşlerdir (Hughes, 2000, 7). Dolayısıyla çağlar boyunca çeşitli kültürlerde gerek benzer gerek farklı, rüya ile ilgili birçok inanç, uygulama ve ritüelin ortaya çıktığı görülmektedir. Kişi bir problemi olduğunda, karar vermesi gereken bir konu olduğunda ya da bir hastalığın tanı ve tedavisiyle ilgili tanrılardan mesaj almak için kutsal bir yerde özenli bir hazırlıktan sonra rüyaya yatma olarak tanımlayabileceğimiz inkübasyon ritüelini gerçekleştirirdi. Bu çalışmanın amacı, hâlâ uygulanan bu ritüelin günümüze kadar farklı kültür ve inançlardaki uygulamalarını incelemek ve günümüzde nasıl ve ne sıklıkla uygulandığını belirleyerek bireyin davranışları ve kararları üzerindeki etkisini gözlemlemektir.

Bu çalışma iki bölümden oluşan nitel bir araştırmadır. Teorik bölümde rüyaya yatma ritüeli ile ilgili inanç ve pratiklere yer verilmiştir. Bu ritüelin arka planı ve farklı kültür ve inanç sistemlerindeki uygulamaları gözden geçirilmiştir. Pratik bölümde ise günümüzde toplumumuzda istihare olarak bilinen ve hâlâ uygulanan bu ritüelin durumu nitel yöntemle incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle araştırmanın modeli, deseni, evren ve örnekleme ile veri toplama araçları sunularak yöntem açıklanmıştır. Ardından örneklemin demografik özellikleri, dindarlık boyutu ve istihare deneyimi ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra ise ulaşılan sonuçlar sunulmuştur.

Rüyaya Yatma Ritüeli

Tedavi amaçlı rüyaya yatma oldukça sık rastlanan bir uygulamadır. Kadim medeniyetlerde hasta ya da durumu kötü olan kişi bu inkübasyon ritüelini yaparak sahip olduğu problemi çözmek için tanrıların yardımını ve rehberliğini istemekteydi (Hughes, 2000, 4). Sonraki gün, gördüğü rüyayı rahiplere yorumlatarak mesajı anlamaya çalışmaktaydı. Rüyaların rüyalarla yorumlanması da çok yaygın olarak uygulanan bir ritüeldir. Bunun için rahip ya da başka bir kişi rüya gören kişi adına uyuyarak, bu kişinin yorumlanmasını istediği rüyayı açıklayan bir rüya görebilirdi (Hughes, 2000, 4).

Budist gelenekte de Buda'nın yaşadığı dönem dâhil olmak üzere rüya yorumlamanın yanı sıra rüya ile ilgili çeşitli ritüellerin ortaya çıktığı görülmektedir. Rüyaya yatmadan önce kutsal bir yerde uyuma, uyumadan önce dua etme, zihni rüya için yoğunlaştırma gibi uygulamalar yapılmakta ve bunlar “aranan rüyalar (sought dreams)” olarak isimlendirilmektedir (Young, 2001, 12). Upanişadların erken dönem metinlerinde *aranan rüyaların* hazırlık aşaması şu şekilde tanımlanır: 2 hafta süren ritüel yeni ayın olduğu gece kurban sunulan bir kutsama ile başlayıp dolunayın olduğu gece son bulur. Bu son gecede, ritüeli yapan kişi, Baharat, bal ve kaymaktan oluşan bir karışım içer. Bu kabı temizledikten sonra ateşin karşısında bir deri ya da çıplak zemin üzerinde sessiz ve dirençsiz bir şekilde uzanır. Rüyasında kadın görmüşse ritüel başarılı kabul edilir (Young, 2001, 12). Buda'nın annesi Kraliçe Maya Buda'nın müjdelendiği meşhur rüyasından önce benzer bir ritüel gerçekleştirmiştir. Tüm erken Buda biyografileri annesinin gördüğü bu rüya deneyimi ile başlar. Bu rüya şöyledir:

O zamanlar yaz ortası festivali (Asalaha) Kapilasvatthu şehrinde yapılıyordu. Dolunaydan önceki yedi gün boyunca Mahamaya festivalinde yer aldı. Yedinci gün erkenden kalkıp kokulu sularla banyo yaptı, sadakalar dağıttı... Güzel kıyafetler giydi, hafif yemek yedi ve kutsal günün yeminini yaptı. Sonra yatak odasına girdi, uykuya daldı ve şu rüyayı gördü:

Dünyanın dört muhafızı (tanrılar) onun koltuğunu kaldırdı ve Himalaya dağlarına götürdüler ve onu büyük bir sala ağacının altına yerleştirdiler. Sonra kraliçeleri onu yıkadı. Onu cennet giysileriyle giydirdi, güzel kokularla kutsadı ve üzerine cennet çiçekleri koydu. Onu başı doğuya gelecek şekilde, bir cennet koltuğuna yatırdılar. Süper beyaz bir fil olarak dolaşan gelecekteki Buda kuzeyden ona yaklaştı. Hortumunda beyaz bir nilüfer çiçeği tutarak etrafında üç kez dolaştı. Sonra yavaşça sağ tarafına vurdu ve rahmine girdi (Davids, 1878, 149).

Vişnu'nun yaratma rüyası ise Hint dinî geleneğinde oldukça meşhur olan bir mittir ve aranan rüyaların erken dönem örneklerinden bir diğeridir. Sama Veda dinî metinlerinde geçen bu rüyaya göre zamanın başlangıcında büyük bir okyanusta ve büyük bir yılanın kıvrımlarında uyuyan tanrı Vişnu'dan

¹ Türkçe Sözlük, c. 2, 1232-1233.

başka bir şey yoktur. Vişnu rüyasında göbeğinden evreni yaratan harika bir lotusun çıkıp büyüdüğünü görür. Bu rüya uyanık gerçeklik de dâhil olmak üzere var olan her şeyin temelini oluşturur (Young, 2001, 12). Bunların dışında, Hint halk hikâyeleri koleksiyonlarından biri olan Kathasaritsagara'da, arana rüyalar etrafında gelişen iki hikâye mevcuttur. Bunlardan birinde bir kralın Budist bir rahip ile girdiği tartışmayı kaybetmesinin ardından Budist oluşu ve rahibe nasıl bir Bodhisattva² olunacağını soruşu anlatılır. Rahip bunun tek yolunun günahlardan arındıktan sonra *rüyaya yatmak* olduğunu söyler. Kral bunu yaptıktan sonra rüyasında küçük bir günahı hatırlatılır ve kefareti ödemesi gerektiği söylenir. Bu hikâyede rüyaya yatmak "svapna manavaka"dır. Bu terim, rüya üretmek için kullanılan bir Budist tekniğidir. Bu koleksiyondaki diğer hikâye bilge bir kşatriyanın³, kralı için *svapna manavaka* yapması ile ilgilidir. Bu örnekler, farklı Güney Asya dinleri arasında ortak kültürün bir parçası olarak benzer uygulamaların olduğunu göstermesi bakımında önemlidir (Young, 2001, 12).

Buda'nın yaşadığı aydınlanma deneyimi de bir inkübasyon törenine benzetilebilir (Bulkeley, 2008, 86). Siddharta, doğumunun yıl dönümünde, dolunayda, kutsal bodhi ağacı altında oturarak gerçekliğin nihai doğruluğunu keşfedinceye kadar hareket etmeyeceğine dair yemin eder. Şeytan Mara ortaya çıkar ve bütün gece boyunca saldırarak Siddharta'yı durdurmaya çalışır. Ancak Siddharta'nın saf niyeti onu yenecek kadar güçlüdür, şafak parladığında aydınlanır ve Buda (Uyanmış Olan) hâline gelir. Rüyalari boyunca Siddhartha *Uyanmış Olan* olur yani rüyası uyanışını hazırlar (Bulkeley, 2008, 86). Buda bir kere uyandıktan sonra bir daha rüya görmemiştir. Yani buna göre, rüya görmeye devam eden kişi henüz aydınlanmamış kişidir. Her ne kadar rüya görmenin değerini düşürüyormuş gibi görünse de rüyalar Budistler tarafından bireylerin manevi gelişiminde anlamlı rehberler olarak değerlendirilir ve Siddharta, rüyaların rüya görenlerin dinî karakterlerini doğru bir şekilde yansıttığını ve gelecekteki önemli gelişmeleri ortaya çıkarma potansiyeli olduğunu söyler (Bulkeley, 2008, 86-87).

Kuzey Amerika'daki Algonquin halkının bir kolu olan Ojibwa kabilesinin inisiyasyon törenlerine göre ise kabilenin erkekleri rüya orucu deneyimi geçirmek zorundadır. Bu gelenek onların ruhlari, kutsal varlıklari ve kutsallığı keşfetmelerinde rüyanın önemini gösteren örneklerdendir ve rüyaya yatma ritüellerinden kabul edilebilir. Bu deneyim için çocuk, babası ya da ailesinden olan bir erkek tarafından ormana götürülür ve ağaçların üzerinde uyumak için platform oluşturabilecekleri uygun bir yer bulunur. Çocuk burada on gün kadar gece gündüz yalnız bir şekilde oruç tutar. Sonunda, pawaganın (bir ruh ya da insandan başka bir şey) kendisine lütufta bulunduğu bir rüya görür. Örneğin genç, kartala dönüşerek yine kartala dönüşen rehberiyle (rüyasında gördüğü pawagan) birlikte uçar (Bulkeley, 2008, 152-153). Bu rüya orucu deneyimi, çocuğun kendi benliğinin, kabilesinin ve etrafındaki dünyanın somut niteliklerini anlamasına yardımcı olması bakımından metaforiktir. Böylece, bu deneyim, çocuğa ruh varlıklarının, ölümün ve ölümden sonraki yaşamın gizemli doğasını daha iyi anlaması için somut bir deneyim sunmuştur. Çocuk öldükten sonra beden gömülse de benliğin ölmediğini ve başka bir âlemde varlığını sürdürdüğünü pawagan ile iletişime geçerek deneyimlemiş olur (Bulkeley, 2008, 153). Aynı zamanda, kartalların *üstada* ile tanışma, altın bir kartala dönüşme ve *üstadla* birlikte uçup uzaklaşma gibi göreceli olarak daha somut olan görüntüler insan benliğinin ve ruh topluluğunun doğası gibi göreceli olarak daha az somut olan manaları anlamasına yardımcı olur. Bu anlamlar, temel Ojibwa dinî inançlarına değinir ve bu rüya orucu deneyimi gencin yaşamındaki dinî ve varoluşsal uyum üzerinde derin ve dönüştürücü bir etki yapar (Bulkeley, 2008, 154).

Orta Amerika Mayaları ise çocuklarını rüya görmeye teşvik ederlerken gece uykusundan sonra rüya rapor etmeyen çocuklara gerçekten rüya gördüklerini söyleyerek rüyalar şanslı oldukları için "rüyaları yakalamaya" çalışmalarını gerektirdiğini öğütlerdi (Tedlock, 1987, 120 akt. Hughes, 2000, 3).

Yine, Tevrat'da da rüyaya yatma ritüeli bahsi geçmektedir. Samuel annesi tarafından Rabb'e adanmış ve kâhin Eli'nin yönetimi altında Rabb'e hizmet eden bir gençtir. Tapınakta uyurken gördüğü rüyada Samuel'e, Eli'nin çocuklarının yaptıkları kötülükler ve Eli'nin bu konuda hiçbir şey yapmaması üzerine tüm ailenin cezalandırılacakları Tanrı tarafından bildirilir.⁴ Bunun yanı sıra, Süleyman Peygamber

² Bodhisattva, "mutlak aydınlanmaya erişmiş veya ramak kala kendini diğer insanların kurtuluşuna adanmış kişiyi ifade eder. Potansiyel Buda'dır." (bkz. Yitik, 2010, 339.)

³ Kşatriya: Hindistan'ın kast sisteminde ikinci sırada olan sınıftır. Asker ve yöneticilerden oluşur.

⁴ "RAB Samuel'e şöyle dedi: 'Ben İsrail'de her duyanı şaşkına çevirecek bir şey yapmak üzereyim. O gün Eli'nin ailesine karşı söylediğim her şeyi baştan sona dek yerine getireceğim. Çünkü farkında olduğu günahtan ötürü ailesini sonsuza dek yargılayacağımı Eli'ye bildirdim. Oğulları Tanrı'ya saygısızlık ettiler. Eli de onlara engel olmadı. Bu nedenle, 'Eli'nin ailesinin günahı hiçbir zaman kurban ya da sunuyla bile bağışlanmayacaktır' diyerek Eli'nin ailesi hakkında ant içtim.'" 1. Samuel, 3/11-14.

Givon tepesinde Tanrı'dan iyi bir yönetici olabilmek için kendisine hikmet bahşetmesini isteyerek rüyaya yatar. Yatmadan önce ise sunakta sunu yakar.⁵

Tapınma yerlerinin en ünlüsü Givon'daydı. Kral Süleyman oraya giderek sunakta bin yakmalık sunu sundu. RAB Tanrı, Givon'da o gece rüyada Süleyman'a görünüp, "Sana ne vermeme istersin?" diye sordu. (1. Krallar, 3/4-5)

Bu ritüel İslam dininde istihare olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihare, bireyin kararsızlık yaşadığı bir konu ya da işin kendisi için hayırlı olup olmadığıyla ilgili bir işaret almak üzere abdest alıp, namaz kılp istihare duasını okuduktan sonra rüyaya yatmasıdır. İstihare yapılacak konular değişiklik göstermekle birlikte genel olarak evlilik, ticari girişim, iş ya da şehir değiştirme gibi kişinin hayatını önemli ölçüde etkileyebilecek kararlar ile ilgili olmaktadır. İnanca göre, kişi rüyasında olumlu bir şey görürse ya da beyaz/yeşil gibi olumlu yorumlanabilecek bir renk görürse o iş/konu kendisi için hayırlı; olumsuz bir rüya görürse ya da siyah/kırmızı gibi olumsuz yorumlanabilecek bir renk görürse o iş/konu kendisi için hayırsız anlamına gelmektedir. İstihare, kelime olarak "hayırlı olanı isteme" demektir. *Kur'an'*da istihare kelimesi geçmemektedir. Ayrıca *Kur'an'*da bunu onaylayan ve tavsiye eden herhangi bir bilgiye de rastlanmamaktadır (Aydar, 2009, 125).

Rivayete göre⁶ ise Hz. Muhammed, kişi bir şeye niyet ettiğinde farz namaz dışında iki rekât namaz kılmasını ve arkasından istihare duasını⁷ yapmasını tavsiye etmiştir. Rivayetin devamında istihareyi yapan kişinin niyet ettiği işi de söylemesi gerektiği eklenmiştir. Ardından kişinin kalbinde doğan ilk duyguya göre hareket etmesinin hayırlı olacağı belirtilmiştir. Buna göre bu duygu ferahlık ve iç huzuru ise o işin kişi için hayırlı olduğu, tam tersi, duygu huzursuzluk ve sıkıntı ise hayırsız olarak değerlendirilerek o işin yapılmaması daha hayırlı görülmüştür (Öğüt, 2001, 333-334). İstiharenin meşru şeklinin bu şekilde olduğu, bu ritüelden sonra rüya görmek için uyumanın bid'at olduğunu söyleyen İbnü'l-Hâc el-Abderî gibi âlimler vardır (Öğüt, 2001, 334). Yani istiharede rüya görmek için uykuya yatmak, peygamber tavsiyesi ya da uygulaması değil kültürel olarak şekillenmiş bir uygulamadır diyebiliriz; çünkü bu uygulamanın dinî hiçbir dayanağı bulunmamaktadır (Bkz. Öğüt, 2001, 333). Bunun diğer kültürlerde de olması ve İslami bir forma sokulması İslam öncesi uygulamaların İslami uygulamalarla birleştirilmesine bir örnek teşkil eder. Din ve kültür arasındaki karşılıklı etkileşimin gereği kabul edilen din öncesi bazı inançların ve yaygın olarak yerine getirilen bazı ritüellerin, yeni dinin inanç ve esaslarına zarar verecek nitelikte değilse, uygulanmaya devam edildiği ya da dine uygun bir forma sokularak uygulandığı bir gerçektir. Bunun Anadolu'da pek çok örneği vardır (Kanter, 2019, 45).

Kaynaklara bakıldığında karar verilememesi durumunda istiharenin yediye kadar tekrarlanabileceği ve sonra kalpten geçen karara göre hareket edilmesi ile ilgili rivayetler de mevcuttur (Öğüt, 2001, 333). Başkasının yerine istihare yapılması konusunda ise farklı görüşler söz konusudur. Şâfiî ve Mâlikî âlimleri "Kardeşine faydalı olmaya gücü yeten bunu yapsın" rivayetinden hareketle bunun caiz olduğunu söylerken Mâlikî âlimi Hattâb ise bu uygulamanın herhangi bir dayanağı olmadığını söylemiştir (Öğüt, 2001, 333).

1. Araştırmanın Modeli ve Deseni

Çalışmamız teorik ve pratik olmak üzere iki boyutlu nitel bir araştırmadır. Teorik kısımda dokümantasyon yöntemi ile elde edilmiş olan veriler sunulurken pratik bölüm de tarama yöntemi ile elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Nitel araştırma, birey ya da grupların bir probleme atfettiği manaları keşfetmeyi ve anlamayı amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlanır (Creswell, 2017, 4). Konumuzun nitel yöntem ile çalışılması, katılımcıların rüya ile ilgili tecrübe, duygu ve düşüncelerini aktarmasına fırsat sunma açısından önemlidir.

⁵ "Süleyman'ın bu isteği Rab'bi hoşnut etti. Tanrı ona şöyle dedi: 'Madem kendin için uzun ömür, zenginlik ve düşmanlarının ölümünü istemedin, bunların yerine adil bir yönetim için bilgelik istedin; isteğini yerine getireceğim. Sana öyle bir bilgelik ve sezgi dolu bir yürek vereceğim ki, benzeri ne senden öncekilerde görülmüştür, ne de senden sonrakilerde görülecektir. Sana istemediklerini de vereceğim: Yaşadığın süreçte öbür kralların erişemeyeceği bir zenginlik ve onura ulaşacaksın. Eğer sen de baban Davut gibi kurallarına ve buyruklarına uyup yollarımda yürürsen, sana uzun ömür de vereceğim.' Süleyman uyanınca bunun bir rüya olduğunu anladı. Sonra Yeruşalim'e gitti, Rab'bin Antlaşma Sandığı'nın önünde durup yakmalık sunular ve esenlik sunularını sundu. Ayrıca bütün görevlilerine de bir şölen verdi." Krallar, 3/4-15.

⁶ Müsned, III, 344; Buhârî, "Da'avât", 49, "Tevhîd", 10; İbn Mâce, "İkâme", 188.

⁷ "Allah'ım, senden, senin ilim ve kudretinden hayır beklerim. Senin büyük lütfundan talep ederim. Sen kadirsin, benimse gücüm yetmez, sen bilirsin, ben bilmem. Sen bütün gizlilikleri bilensin. Allah'ım! Şu benim işim dinim için, dünyam ve ahiretim için senin ilminde hayır diye yer almışsa onu bana nasip et, onu kolaylaştır ve uğurlu kıl. Eğer şu işim dinim için, dünya ve ahiretim için senin ilminde kötü diye yazılmışsa onu benden, beni de ondan uzaklaştır. Hayır nerede ise onu nasip et ve gönlümü ona yönelt."

Çünkü bu çalışmada amacımız istihare ile ilgili sayısal istatistiklerden ziyade fenomenin bireyin bilişsel ve sosyal dünyasındaki anlamını keşfetmektir.

Bu çalışma, bireylerin istihare fenomeni ile ilgili inanç, tutum ve davranışlarını incelemek amacıyla fenomenolojik araştırma ve durum (vaka) çalışması olarak desenlenmiş bir araştırmadır. Fenomenolojik araştırma, katılımcıların bir fenomenle ilgili tecrübelerinin özünün keşfedildiği ve betimlendiği bir araştırma desendir (Creswell, 2017, 14). Fenomenolojik araştırmanın amacı, bireyin günlük deneyimlerinin doğası ve anlamı ile ilgili daha derin bir anlayış kazanmaktır (Patton, 2002, 104). Durum çalışması ise bir durumun, olayın, sürecin ya da bir veya daha fazla katılımcının derinlemesine incelendiği araştırma desendir (Creswell, 2017, 14).

2. Evren ve Örneklem

Çalışmamızın evreni Çorum ilidir, örnekleme ise bu ilde ikamet eden 18 yaş üzeri yetişkinlerden oluşmaktadır. Örneklem *rastlantısal örneklem*, *amaçlı örneklem* ve *kartopu örneklemi* ile belirlenmiştir. Rastlantısal örneklem yakın çevreden ve kolay ulaşılabilen katılımcılardan oluşturulan örneklemdir (Berg ve Lune, 2015, 70). Amaçlı örneklem, araştırmacının araştırma ile doğrudan alakalı bilgileri elde edebilmek amacıyla belirli ortam ya da kişileri kasten seçmesidir. Bundaki amaç, diğer seçeneklerden elde edilemeyecek bilgiyi sağlamanın yanında seçilen ortam, kişi ya da grupların temsil edebilirliğini sağlamaktır. Nicel çalışmalara kıyasla boyutu küçük olan bir örneklemin evrenin üyelerini yeterince temsil ettiğinden emin olunması için bilinçli bir şekilde yapılan seçimler, tesadüfi yöntemle oluşturulan aynı boyuttaki bir örneklemden daha fazla güven sağlar (Maxwell, 2018, 97-98). Böylelikle, maksimum çeşitliliğe de ulaşılmış olur. Kartopu örnekleme ise araştırmacının iletişime geçtiği ilk katılımcılar aracılığıyla başka katılımcılara ve onların da referans olmasıyla diğerlerine ulaştığı bir yöntemdir (Lee, 1993, 65). Bireyin rüyaları hakkında yabancı biriyle görüşmeyi kabul etmesinin, tanıdığı ve güvendiği birinin referansı ile daha kolay ve makul olduğu düşünülerek bu yöntemde karar kılınmıştır.

3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, araştırmacının doktora tezi için yaptığı derinlemesine görüşmeler sırasında istihare ile ilgili elde ettiği veriler kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu form araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Veriler 2019 yılı Nisan ve Temmuz ayları arasında Çorum'da ikamet eden 38'i kadın ve 21'i erkek olmak üzere toplam 59 kişi ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Görüşmeler, ses kaydı alınarak yüz yüze ve tek seferlik yapılmıştır. Kayıt işlemi ve kodlama sırasında katılımcının isimleri yanıtlarından ayrılmış ve kimlik bilgilerini korumak için isimler kodlanmıştır. Bu amaçla, her katılımcıya "katılımcı"nın kısaltması olarak K harfi ve bu harfin yanına her katılımcı için 1'den 59'a kadar, röportaj yapma sırası dikkate alınarak ayrı bir sayı atanmıştır (K11, K43... gibi). Katılımcılarla ilgili bilgiler parantez içinde bazen kendi tanımladıkları şekilde dindarlık durumları bazen meslekleri bazen ikisini içerecek şekilde verilmiştir.

Çalışmada katılımcıların istihare ile ilgili inanç ve uygulamaları incelenmiştir. Bu amaçla formda konumuzu ilgilendiren sorular şu şekilde sıralanabilir:

- *İstihareye inanır mısınız? Yaptınız mı? Gelecekte yapar mısınız?*
- *Probleminize cevap olan, size yol gösterdiğini hissettiğiniz bir rüyanız oldu mu? Anlatılabilir misiniz?*
- *Gördüğünüz bir rüyaya bağlı olarak kararlarınızı değiştirir misiniz?*

4. Analiz

Araştırmadan elde edilen veriler, *içerik analizi* ve *betimsel analiz* ile yorumlanmıştır. *İçerik analizi*, belirli bir materyalin, temaların, kalıpların, anlamların ve ön yargıların belirlenmesi için yapılan ayrıntılı ve sistematik bir inceleme ve yorumlamadır (Berg ve Lune, 2015, 380). *Betimsel analiz* ise araştırmacının elde ettiği verileri önceden belirlediği temalara göre özetlemesi ve yorumlamasıdır. Bunu yaparken araştırmacı, orijinal verilere olabildiğince bağlı kalarak ve gerekli gördüğü hâllerde katılımcıların ifadelerine doğrudan yer vererek betimsel bir yol izler (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 221).

5. Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların inanç ve uygulama bağlamında istihare ile ilgili biliş ve deneyimlerini aydınlatan bulgular rapor edilmiştir. Öncelikle araştırmaya katılanların özellikleri ve kendilerini dindarlık

açısından nasıl tanımladıkları sunulmuştur. Ardından veriler, yöntem kısmında açıklanan metotlarla incelenerek analiz edilmiştir.

5.1. Örneklem Grubunun Genel Özellikleri

Araştırmanın örneklemini Çorum'da ikamet eden 18 yaş üzeri 59 yetiştikinden oluşmaktadır. Örneklemin demografik özellikleri aşağıda açıklandığı gibidir:

Tablo 1 : Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaş Dönemleri	N	%
Genç Yetiştiklik (18-30)	20	33.9
Orta Yetiştiklik (31-45)	29	49.2
Yetiştiklik (46-60)	8	13.5
Yaşlılık (65+)	2	3.4
Toplam	59	100

Katılımcılar gelişim dönemleri dikkate alınarak gruplandırılmış ve Tablo 3.1'de sunulmuştur. Buna göre, katılımcıların %33.9'u (20 kişi) genç yetiştiklik (18-30 yaş), %49,2'si (29 kişi) orta yetiştiklik (31-45 yaş), %13,5'i (8 kişi) yetiştiklik (46-60 yaş) ve %3,4'ü (2 kişi) yaşlılık (65 yaş üzeri)⁸ döneminde bulunmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 18-69 ve yaş ortalaması 34,8'dir.

Tablo 2 : Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	N	%
Kadın	38	64.4
Erkek	21	35.6
Toplam	59	100

Tablo 3.2'de sunulduğu gibi örneklemin %64,4'ünü (38 kişi) kadın ve %35,6'sını (21 kişi) erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 3 : Medeni Hâle Göre Dağılım

Medeni Hâl	N	%
Evli	28	47.4
Dul	2	3.4
Boşanmış	2	3.4
Bekâr	27	45.8
Toplam	59	100

Katılımcıların medeni hâle göre dağılımları Tablo 3.3'de sunulmuştur. Buna göre; katılımcıların %47.4'ü (28 kişi) evli, %45.8'i (27 kişi) bekâr, %3.4'ü (2 kişi) dul ve %3.4'ü (2 kişi) boşanmıştır. Evli ve bekâr sayısının neredeyse eşit olduğunu ifade edebiliriz.

⁸ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin verileri göz önüne alınarak 65 yaş ve üzeri *yaşlı* kategorisinde değerlendirilmiştir. Erişim tarihi: 02.07.2020
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.dojsessionid=fT2YXrWVbdpkjXFb1hhhDgGyBnr07n1vpkpSTh1Znstd2cFpgrFI-32944809?id=13466>

Tablo 4 : Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Eğitim Durumu	N	%
İlkokul	7	11.9
Ortaokul	2	3.4
Lise	16	27.2
Yüksekokul	1	1.7
Ön-Lisans	2	3.4
Lisans	14	23.7
Yüksek Lisans	9	15.2
Doktora	8	13.5
Toplam	59	100

Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımları Tablo 3.4’de sunulmuştur. Buna göre; katılımcılar arasında ilkokul mezunu oranı %11.9 (7 kişi), ortaokul mezunu oranı %3.4’ü (2 kişi), lise mezunu %27.2 (16 kişi), yüksekokul mezunu %1.7 (1 kişi), ön lisans mezunu %3.4 (2 kişi), lisans mezunu %23.7 (14 kişi), yüksek lisans mezunu %15,2 (9 kişi) ve doktora düzeyi %13.5 (8 kişi)’tir.

Tablo 5 : Mesleklere Göre Dağılım

Meslekler	N	%
Mühendis	8	13.5
Öğretmen	7	11.9
Akademisyen	6	10.1
Öğrenci	14	23.7
Klinik Psikolog	1	1.7
Ev Hanımı	12	20.3
Sağlıkçı	1	1.7
Memur	3	5.1
Reklamcı	1	1.7
İşletme Müdürü	1	1.7
Serbest	4	6.9
İşsiz (Yeni Mezun)	1	1.7
Toplam	59	100

Katılımcıların mesleklere göre dağılımı Tablo 3.5’te sunulmuştur. Buna göre; katılımcılar arasında 8 mühendis (%13.5), 6 akademisyen (%10.1), 7 öğretmen (%11.9), 1 klinik psikolog (%1.7), 1 sağlıkçı (%1.7), 3 memur (%5.1), 12 ev hanımı (%20.3), 1 reklamcı (%1.7), 4 serbest (%6.9), 1 işletme müdürü (%1.7), 14 öğrenci (%23.7) ve yeni mezun olduğu için işsiz olduğunu ifade eden 1 (%1.7) kişi bulunmaktadır. Katılımcıların %53.3’ünün bir işte çalıştığı ve gelirinin olduğu tespit edilmiştir. Geri kalan 45.7’sinin ise öğrenci, ev hanımı ya da yeni mezun olduğu ve gelirlerinin olmadığı tespit edilmiştir.

5.2. Örneklem Grubunun Dindarlık Boyutu

Katılımcıların dine yaklaşımlarını görmek ve dinî açıdan kendilerini nasıl tanımladıklarını öğrenebilmek için onlara “Kendinizi dinî açıdan nasıl tanımlarsınız?” sorusunu sorduk. Katılımcılardan 13 kişi, kendisini doğrudan dindar olarak tanımlarken 10 katılımcı, “İnançlıyım ama gerekliliklerini yerine getirmiyorum, ibadet noktasında eksiklerim var.” şeklinde dindarlığın inanç ve ibadet (uygulama) boyutuna dikkat çekti. Bunlardan bazıları ise ibadet boyutunun yanında “İnancım var ama bütün gereklilikleri yerine getirmiyorum. İyi bir insan olmanın önemli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde dindarlığın ahlaki boyutunu dikkate alarak cevap verdi.

Katılımcılardan 5 kişi ise soruyu “Hâlâ eksiklerim olduğu için dindar diyebilir miyim bilmiyorum, elimden geldiğince ibadetlerime dikkat etmeye çalışıyorum.” şeklinde yine dindarlığın ibadet boyutunu dikkate alarak yanıtladı. Bunlar dışında, 5 katılımcı da kendisini dinî açıdan “orta” şeklinde tanımlayarak yine dindarlığın ibadet boyutunu ön plana çıkardı.

Katılımcılardan 8 kişi eskiye nazaran sekülerleştiğinden⁹ bahsetti. Bu kategoriye dâhil edilen katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bu grup içerisinde en düşük eğitim düzeyi lisanstır. Aralarında yüksek lisans ve doktora eğitimine devam edenler olduğu gibi doktor unvanlı katılımcılar da mevcuttur. Eğitim seviyesi yükseldikçe dindarlıkta düşüş olduğunu söyleyebiliriz. Bunu yanı sıra, *sekülerleşme* ile kastımız kişinin *inançlarını tamamen yitirmesi* değildir. Bunlar içinde kendisini *agnostik* olarak tanımlayan tek katılımcı dışındakiler için *sekülerleşmeyi* dinin gündelik hayata eskiye nazaran daha az yansması, ibadette azalma ya da hiç yerine getirmeme şeklinde tanımlayabiliriz.

Katılımcılardan 2 kişi *deist* olduğunu söyledi. Bu iki katılımcının cevaplarında dindarlığın inanç boyutunun yanında etki boyutu, yani dinin bireysel ve toplumsal hayata yansıyan yönünün ön plana çıktığını söyleyebiliriz.

Diğer katılımcıların kendilerini dinî açıdan tanımlarken kullandıkları ve azınlıkta olan bazı tanımlamaları şu şekilde aktarabiliriz: 3 katılımcı ateist olduğunu ifade etti. 1 kişi kendisini laik olarak tanımlarken dini dışarıya göstermeden kendi içinde nasıl yaşaması gerekiyorsa öyle yaşadığını söyledi. 3 katılımcı kendisini "*inançlı fakat sorgulayıcı*" şeklinde tanımladı. 1 katılımcı "*dindar değil, imanlıyım*" şeklinde cevap verdi. 1 katılımcı kendisini "*liberal muhafazakâr*" olarak tanımlarken 1 katılımcı "*rahat*", 1 katılımcı ise "*dindarlık açısından ne az ne de çok*" şeklinde tanımladı. 1 katılımcı "*dine genel baktığını ve kendi doğrularıyla hareket ettiğini*", başka 1 katılımcı ise "*kendi düşüncesindeki Allah'a inandığını*" söyledi.

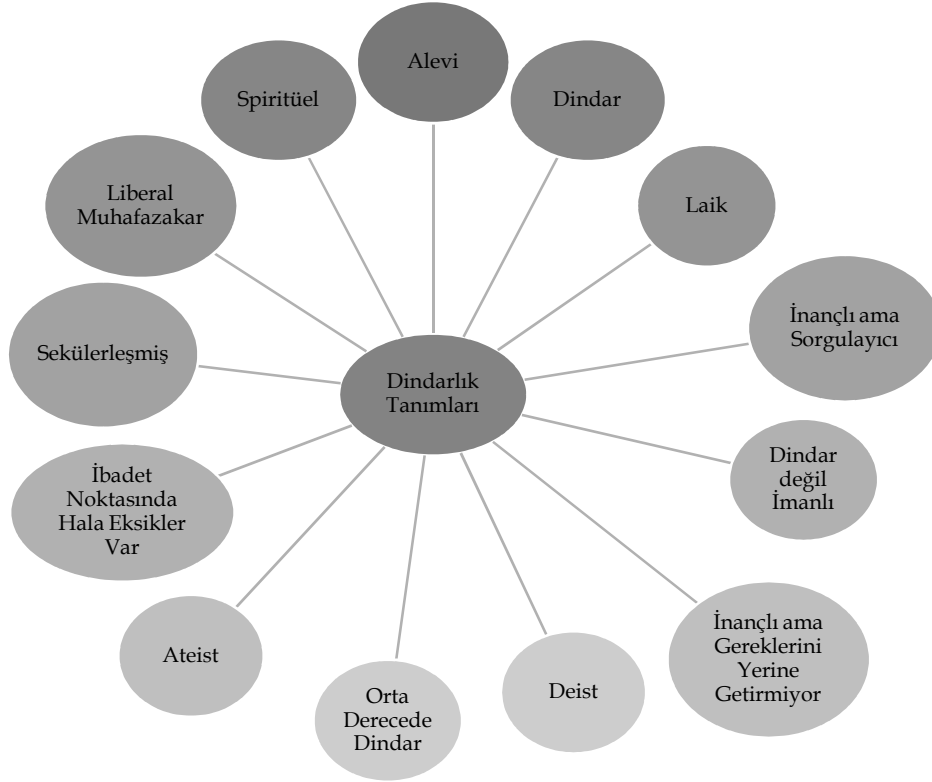
Alevi olan 6 katılımcıdan doğrudan Alevi olduğunu söyleyen 5 kişi oldu. Diğer kişinin Alevi olduğu bilgisi, kartopu yöntemiyle referans olan kişi aracılığıyla edinildi ancak kendisi bu konuda direkt bilgi vermediği için bu konuda soru sorulmadı. Bu katılımcı, Tanrı inancı olduğunu, onun varlığından şüphe etmediğini ancak bunun "*İslam'daki klasik Tanrı inancından ziyade enerji benzeri bir şey*" olduğunu söyledi. Alevi olduğunu doğrudan söyleyenlerden 2'si *ateist*, 1'i *dede*¹⁰, 1'i *mistik*, 1'i *seküler* olduğunu ifade etti.

Alevi mistik olan katılımcının bu soruya verdiği cevap ve kendisiyle yapılan görüşmenin tamamı göz önüne alındığında kendisini mistik olarak tanımlarken dindarlığın tecrübi boyutuna önem verdiği söylenebilir. Uzaktan şifa eğitimlerine katılması ve kendisine uzaktan şifa seansı yapılması, Tanrı'nın yanı sıra abdalların ve erenlerin varlığını ve koruyuculuğunu hissetmesi, rüyalarında kendisine yol göstermeleri ve mesaj göndermelerine dair inançları buna işaret etmektedir.

Her katılımcı kendisini dinî açıdan tanımlarken özgün ifadeler kullanmıştır. Cevaplara bakıldığında, dindarlığın inanç ve ibadet boyutlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcılar büyük oranda dindardır. İbadet noktasında eksikleri olduğunu söyleyenler ile orta düzeyde dindar olduğunu söyleyenler olmuştur. "*İnançlıyım ancak ibadet noktasında eksiklerim var.*" diyen katılımcılardan bazılarının kalp temizliği ve iyi bir insan olma gibi dindarlığın ahlaki boyutlarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Eski hâline göre sekülerleşen katılımcılar olduğu gibi Alevi, deist ve ateist katılımcılar da mevcuttur. Azınlıkta ise kendisini *agnostik*, *imanlı*, *laik*, *seküler*, *mistik*, *spiritüel*, *sorgulayıcı*, *liberal muhafazakâr* ve *rahat* şeklinde tanımlayanlar olmuştur.

⁹ Sekülerleşme, "belli bir toplumda belli bir zaman dilimi içerisinde doğüstü alanın, yani dinin, dinimsi yapıların, halk inançlarının ve diğer tüm doğüstü öğretilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve gündelik yaşamı şekillendirme güçlerinin azalması"dır. Eskiye nazaran sekülerleşme ise bir kişinin, hâlen inançlı olsa ve ibadetlerini yerine getirse bile, kendi geçmişine kıyasla dininin ondan istediklerini daha az yerine getirmesi, dinin onun gündelik yaşamına daha az dokunması demektir. Kaynak: (Ertit, 2019, 47-64).

¹⁰ Dede: Alevilikte Ehl-i Beyt soyundan gelen dinî önderlerdir.

Şekil 1: Katılımcıların Dindarlık Tanımları

5.3. Örneklemin İstihare Deneyimi ile ilgili Bulgular

Katılımcıların istihare ile ilgili inanç ve uygulamalarını dört kategoride inceleyebiliriz:

Şekil 2 : İstihare ile ilgili Bulgular

1. İnanç yok-Davranış yok: Katılımcılardan 19 kişi istihareye inanmadığını ve istihareyi uygulamadığını ifade etti. Bunlardan istihareyi hiç duymayan 4 katılımcı oldu. Bu katılımcılar 18 yaşındaki en genç katılımcılardır. İstiharenin ne olduğu açıklandıktan sonra da bu katılımcılardan 3'ü istihareye inanmadıklarını ve denemeyeceklerini dile getirdi. 1'i ise önce böyle bir şey tecrübe ederse inanabileceğini söyledi ancak örneklerle sorulduğunda uygulamayacağını ifade etti:

"Tam olarak ne? [Açıklama yapıldı] İnanırım büyük ihtimalle. Günlük yaşamımda da bir şey olumlu gidiyorsa sanki hep o devam ediyormuş gibi, bağlantısı varmış gibi hissettiğim için... Öyle bir şey yaşarsam inanırım. [Sonuca göre hareket eder misin? Örneğin yurt dışı bursu kazandın. İstihare sonucu da olumsuz çıktı. Gitmekten vazgeçer misin?] Vazgeçmem herhâlde. [Evlilik konusunda... Evlenmeye karar verdin ama sonuç olumsuz?] Vazgeçmem herhâlde. [Gelecekte istihare yapar mısın?] Zannetmiyorum. [Rüyalara göre kararlarınızı değiştirir misin?] Zannetmiyorum." (K49, Kadın, 18, inançlı ama fazla dindar değil)

Bu dört katılımcıda istihare ile ilgili inanç olmadığı gibi davranış da yoktur. K49'a istihare örneklerle açıklandığında konuyu daha iyi anladığını ve hayatıyla ilgili önemli kararları rüya ile alamayacağına karar verdiğini görebiliriz. Bilişsel kurama göre algı ve anlamlandırmalar davranış ve duyguları belirler. Dolayısıyla bilişsel açıdan K46'nın, konuyla ilgili algısı değiştikçe duygu ve düşüncelerinin de değiştiğini söyleyebiliriz.

Kendisi ile yapılan görüşmenin geneline bakıldığında, rüyalarına önem veren, rüyalarının bir mesaj içerdiğini düşünen ve günlük hayatını ve duygularını etkilediğini belirten K10, istihare konusunda rüyaya güvenmediğini ve bir şey yapmayı istediği zaman renklerin yönlendirici olmayacağını söyledi:

"Duydum ama hiç yapma cesaretinde bulunmadım. Ona güvenerek hareket etmem galiba. Ben bir şeyi yapmak istesem zaten yaparım rüyamda gördüğüm renkler beni yönlendirmez. Hiç yapmadım. Gelecekte yapmam. Sanmıyorum." (K10, Kadın, 28, memur, dindar değil imanlı)

Rüyalarının hayatındaki etkisi duygu seviyesinde kalan K10'un onların etkisiyle hareket etmediğini görebiliriz. İstihare ile ilgili davranışın yanında inancın da olmadığını söyleyebiliriz.

K12, istihareye inanmamasını dinî sebeplere dayandırmıştır. İstihareyi vahiyle ilişkilendirerek artık peygamberlik ve vahiy son bulduğu için hiç kimsenin rüya yoluyla haber alamayacağına inandığını belirtti:

"Hayır, [inanmıyorum]. İslami dönemde, İslam'ın ciddi manada çok sıcak olduğu dönemde yaşasaydım o zihniyetle kesin yapardım ki olurdu, inanırdım buna. Çünkü daha taze bir şey. Henüz son belirlenmemiş. Bu durumda son belirlenmemişse bir şeylerin gelme şansı var diye düşünüyorum. Ancak şu anda son belli, bitti. Ciddi manada artık bir şey gelmeyecek. En azından dinî inanışım bunu gerektiriyor diye düşünüyorum. Kendi kafamdan uydurduğum bir şey değil." (K12, Erkek, 21, öğrenci, dindar)

2. İnanç yok-Davranış var: Toplamda 11 katılımcı¹¹ ise inanmadıkları hâlde istihare uyguladıklarını söyledi. Bu katılımcılardan bazıları istihareye inanmadıkları için istihare rüyası göremediklerini ifade etti. İstiharenin dinî bir yönünün olmasından dolayı ilk şartın inanç olduğunun düşünülmesi burada fark edilen ilk durumdur.

"İnanmam. Kişiler değişebilir, bir şeyler değişebilir, gelecek değişebilir. O insan değişebilir ruhsal olarak, psikolojik olarak... İstihareyi akılcı olduğum dönem denemiştım ve çok saçma geldiği için bir sonuç alamamıştım. Ama zaten bir şey beklemiyordum." (K28, Kadın, 23, öğrenci, agnostik)

"Yok inanmıyorum. Denedim ama yok göremedim. Belki de inanmadığımdan... Bazen evet, inanmadığım bir şeye rüya da olsa ulaşamıyorum. (...)" (K38, Kadın, 34, enerji şeklinde bir Tanrı inancı var)

"Çok yaptım ama inanarak yapmadığımdan dolayı hiçbir zaman sonuca ulaşamadım. Hiç görmedim. Araştırdım. İnanarak yapmak gerekiyormuş. Ben çok inanarak yapmıyorum." (K40, Kadın, 24, sekülerleşmiş)

İstihareye inanmamasının yanında bir de ritüelin kurallarına uymadığı için rüya göremediğini söyleyen K46 ise şöyle demiştir:

"Eğlenceli bir ritüel olarak görüyorum sadece. Kimse kimsenin adına rüyaya yatamaz diye düşünüyorum. Üniversitede bir kere denedim. Namazdan sonra konuşmadan yatmak gerekiyor ya... Sessiz kalamıyorum ben. O yüzden olmuyor bende. O ritüele uymadığım için eğlenceli geliyor belki de." (K46, Kadın, 37, memur, inançlı ama ibadetlerini yerine getirmiyor)

Bu cevaplardan, katılımcıların sahip oldukları inançların rüyaları etkilediğini ve yönlendirdiğini düşündüklerini görebilmekteyiz. Bu da psikanalitik yaklaşıma paralel bir görüştür; yani bilinçdışı olan ve harekete geçerek yüzeye çıkmak isteyen arzu ve dürtüler rüyalarda ortaya çıkar. Dolayısıyla kişi istihareye yatarken Tanrı'dan mesaj alacağına ve rüya göreceğine inanırsa; buna ek olarak ne görmeyi umut ve arzu ediyorsa onu görebilir. Görülen rüya, Freud'un iddiasında olduğu gibi arzu giderici bir rüya; olumlu ya da olumsuz, kişinin gizli isteğinin ifadesi olabilir. Adler'in iddiasında olduğu gibi, kişi yapmak istediği ancak karar veremediği bir şey için harekete geçirici bir güç arayışı ile istihareyi denemiş olabilir. Buna bağlı olarak rüya, o şeyi gerçekleştirebilmek için kişiye gerekli motivasyonu sağlayabilir. Dolayısıyla inanç, istek ve arzular istihare rüyalarını yorumlarken de dikkate alınması gereken olgulardır.

İstihare uygulaması ile ilgili K40, istihare rüyasının sonucu nasıl olursa olsun ona göre hareket edilmesi kuralı olduğunu, hatta rüya olumlu çıkana kadar istihare yapılması gerektiğini belirtti ki literatürde böyle bir bilgiye rastlamadık:

¹¹ Bu kategoriye, inanmadığı hâlde en az bir kez istihareyi kendi uygulayan ya da başkasından uygulamasını isteyen katılımcıları dâhil ettik.

"(...) İstiharenin şartlarında şey var ya; sonuç olumlu ya da olumsuz uygulayacağını düşünerek yatmak gerekiyormuş. Sonuç olumsuz olunca uygulamayacağını düşünüyorsam istihareye yatmıyordum. Tanrı'dan gelen ilahi bir ışık da olsa, yatmıyordum. Çünkü ona hazır değilim, olumsuz olacağını düşünüyorsam "Zaten şu an bir sürü olumsuz sebep de ortaya koyabilirim, bunun istiharesine gerek yok" derdim. (...) Tanrı'dan bir ışığa gerek yok gibi görüyorum onu... [İstiharede uygulama şartı nasıl?] Tasavvufi boyutunda sonuç olumlu da olsa olumsuz da olsa uygulama şartı var. Hatta şey var, olumsuzsa olumlu oldurana kadar sürekli yatacaksın, 3-5-7-9 gün. Oldurana kadar yatacaksan bana çelişkili geliyor." (K40, Kadın, 24, sekülerleşmiş)

Daha dindar olduğu dönemlerde bile istihareye inanmadığı için sonuç alamadığını söyleyen K40'ın durumunda istihare ile ilgili inancın olmadığını ancak davranışın oluştuğunu söyleyebiliriz. Çıkan sonuca göre hareket etme zorunluluğuyla ilgili bilgisi dolayısıyla da kararlı olduğu konularda istihare yapmaması konuya akılcı yaklaştığını da göstermektedir. Bunun yanı sıra, olumlu (istenilen) sonuç alana kadar istiharenin tekrarlanması ile ilgili şifahi olarak sahip olduğu bilgideki çelişkiye de dikkat çekmektedir. İstihare rüyası göremeyen K40'ın daha dindar olduğu dönemlerde bazı rüyalarından etkilenerek kimi davranışlarını değiştirdiğini ya da bu davranışları hiç yapmadığını hatırlamanın istihare ile ilgili görüşlerini incelerken faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Kişinin dindarlık derecesi değiştiğinde istihareye bakış açısının da değiştiği görülmektedir. İstiharenin, kişi dindarken daha sık yapıldığı, sekülerleştikçe istihareye verdiği önemin azaldığı ya da tamamen kaybolduğu söylenebilir. Bununla ilgili K59 ve K44'ün ifadeleri şu şekildedir:

"Önceden çok yapar, yaptırırdım. Kesinlikle hayatımı ve kararlarımı da etkilerdi. Değişti ama. En son ne zaman yaptım hatırlamıyorum." (K59, Kadın, 33, spiritüel, sekülerleşmiş)

"Şu an bir rüyamı hatırladım. Şimdi siz bunu anlatırken bir rüya hatırladım. Hafızama direkt geldi. Geçmişte inandığım dönemlerde, "Keşer suresini bin kere okursanız, Peygamber'i rüyanızda görürsünüz" gibi bir şey demişlerdi. Elime aldım kalemi. [Her sure için bir] çizik ata ata okudum. O gece rüyamda bir tane beyaz bir ışık, ışığın ortasında bir adam, beyaz sakallı beyaz saçlı... Geldi, onun suratını gördüm. Sonra kayboldu. Bu da şeyden dolayı işte, bin kere sure okudum bilmediğim bir dilde. Şartlanmışım falan... O gün etkilendim. O zaman benim için değerliydi. Rüyamda gördüm, geldi, karşımda durdu, geri çekildi." (K44, Erkek, 38, ateist)

Ateist olan ve tüm görüşme boyunca rüya görmediğini, görse bile hatırlamadığını hatta hatırladığı hiçbir rüyası olmadığını dile getiren K44, istiharenin ne olduğunun açıklanmasını istedi. Araştırmacı tarafından açıklama yapıldığı sırada bir rüyasını hatırladığını söyledi. Bu rüya, K44'ün görüşme boyunca hatırladığı ve örnek verdiği tek rüyadır. K44'ün bu deneyiminden yine kişinin inancının azalmasıyla -ki bu durumda ateistlik boyutundadır- istihare ile ilgili inanç ve davranışlarda da azalma -bu durumda kaybolma- olduğu görülmektedir. K44, istihare sayılabilecek bu uygulamayı şimdiki inanç durumuyla koşullanma ile açıklamaktadır.

İstiharenin, insanın çaresiz olduğu ve desteğe ihtiyacı olduğu durumlardaki inanma ihtiyacı ile bağlantılı olduğunu söyleyerek psikolojik boyutuna dikkat çeken K13'ün bu ifadesi Adler'in rüya kuramını akla getirmektedir. Rüyalar, kişinin sahip olduğu problemi çözmek için meşgul olduğu konuda bir duygu üzerine yoğunlaşmak ve çözüm için gerekli olan enerjiyi üretmek üzere uygundur. K13, dinî açıdan istihare ile ilgili herhangi bir inanca sahip olmadığını da ekledi:

"İstihareye inanmanın ben insanın psikolojisi ile birebir ilgili olduğunu düşünüyorum. İnsan dipte olduğu zaman, psikolojik olarak bütün yardıma, bütün desteğe açık olduğu zaman her şeye inanıyor, inanma ihtiyacı hissediyor. Onun dışında günlük rutin hayatında çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Dinî anlamda istiharenin sonucunun olumlu ya da olumsuz olacağı noktasında da inancım yok." (K13, Kadın, 43, akademisyen, dindar)

K13 inanmadığı hâlde, kendisi için birinin istihare yaptığını söyledi. Görülen rüya ile ilgili biraz da olsa umut hissettiğini ancak hayatındaki gelişmenin rüya ile aynı şekilde sonuçlanmadığını da ekledi.

"Beni göl kıyısında çok ferah görmüştü ama sonuç olumsuz oldu. [İnanmış mıydınız o zaman?] Ümit etmişim. [Gelecekte yapar mısınız tekrar?] Bilmiyorum. İnşallah o kadar çaresiz duruma düşürmesin beni."

Bu örnekte geleceği öğrenme ihtiyacı, kişinin hayatındaki gelişmenin sonucunu önceden görme isteği ile istiharenin falla aynı amacı/fonksiyonu taşıdığı bir durumla karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Bunun sebebi ise durum sonuçlandığı zaman rüyadan destek bulmak ve ikilemi ortadan kaldırmak isteği olabilir. K13'ün durumunda, sonuç olumsuz olsa da beklediği dönemde rüyanın ona ümit verdiğini söyleyebiliriz.

3. İnanç var-Davranış yok: Katılımcılardan 9 kişi ise tecrübe etmediği hâlde istihareye inandığını söyledi. Bazıları bunu şöyle ifade etti:

"Tabi ki inanıyorum. Yapmadım ama inanıyorum. Hocalardan duydum, dinimde olduğunu bildiğim için inanıyorum. Ama yapmadım. [Sizin için başkasından istediniz mi?] Hayır. [Gelecekte ister misiniz?] Olabilir, isteyebilirim." (K14, Kadın, 45, dindar)

"Hiç yapmadım ama inanırım yani. Hiç düşünmedim ama yapılabilir. Peygamber Efendimiz yapmış sonuçta." (K17, K 46, dindar)

Aslında rüyalara pek önem vermeyen, rüyaların gerçeği yansıtmadığını (K17) ve rüyalarla amel edilmemesi gerektiğini (K14) düşünen bu katılımcıların istihareye inanmaları dinî sebeplerdendir. Peygamber uygulaması olduğu ve hocalardan duyulduğu için istihareye inanmaktadırlar. İstihare ile ilgili inanç vardır ancak davranış yoktur.

Genelde günlük hayatla ilgili rüyalar gördüğünü ve çok hatırlamadığı için de rüyalarının üzerinde çok durmadığını söyleyen K25, bir kere kendisi için istihare yapılmasını istediğini, rüyadan etkilenerek hareket etmediğini ancak sonucu aynen çıktığı için de etkilenmekten kendini alamadığını ifade etti. Rüyadan etkilenerek karar vermemek için ise tekrar yaptırmayacağını belirtti. K25'in istihareye inanmadığı hâlde birinden talep etmesi inanç olmadan davranış oluştuğunu göstermektedir. Sonuçtan etkilenerek hareket etmemesine rağmen istiharenin sonucu ile yaşadıklarının aynı olmasından etkilendiğini söyleyen K25'te istihareye dair inancın oluştuğunu söyleyebiliriz. Ancak rüya ile ilgili genel tutumu dolayısı ile inanç oluşsa bile davranışın oluşmayacağını ifade etmiştir. Yani durum tersine dönmüştür. İstihareye inanç deneyimden dolayı oluşmuş ancak davranış sönmüştür.

K26 ise istihareye inandığı hâlde uygulasa bile ibadetlerini yerine getirmede için istihare rüyası göremeyeceğini düşündüğünü ifade etmiştir:

"İnanıyorum ama göremedim. Denedim. Teyzem benim için yatmıştı ama "Kendi yatsın" demişti. Göremedi ya da kötü bir şey görmedi diye hatırlıyorum. Kendim de önemli bir karar alacaksam yatıyorum ama dinî açıdan ibadetlerimi normalde yerine getirmede için göremeyeceğime inanıyorum. [Teyzen olumsuz bir şey görseydi dinler miydin?] Dinlemezdim sanırım." (K26, Kadın, 32, mühendis)

K26'da istihare ile ilgili inanç ve davranışın olduğunu söyleyebiliriz fakat sonuç alınmadığı için rüyaya bağlı olarak hayatı etkileyecek bir karar alındığı söylenemez. Bunun yanı sıra K26, dindar ve ibadetlerini yerine getiren kişilerin istihare rüyası görebileceğini ifade ederek rüyaların olmasa bile istiharenin dinî yönüne dikkat çekmektedir.

Kimsenin başkası adına istihareye yatamayacağını düşünen K41'in aksine K42, kişinin kendi adına istihareye yatamayacağını ancak başka biri yatarsa doğru rüyayı görebileceğini düşündüğünü söyledi. K42 kişinin rüyada yönlendirici etkisinden dolayı böyle düşündüğünü ifade etti:

"İstihareye hiç yatmadım ama yatılabileceğini düşünüyorum. Ama insanın kendisi için yatamayacağını da düşünüyorum bir taraftan. Ben başkasından yatmasını isteyebilirim ve onlarla ilgili geri bildirim alabilirim. Ama zaten ikilemde kaldıysam bunun bir sebebi vardır. Hiç kimse iki şeyi aynı anda aynı derecede isteyemez. İkilemde kaldıysam dış etkenlere bağlı olarak ikilemde kalmış olabilirim. İstihareye yattığım zaman, doğal olarak benim gönlümde olanı görmeme yardımcı olacak, daha doğru olan seçeneği değil. O yüzden başkasından yatmasını isteyebilirim. Büyük ihtimal hayatımda karar vermeme önemli bir etken olur. Tamamen ona bağlı karar verebilir miyim bunu bilmiyorum çünkü daha önce hiç deneyimlemedim bunu." (K42, Kadın, 34, klinik psikolog)

K43'ün istihare bilgisinde de sonuca göre hareket etme zorunluluğu olduğunu görüyoruz. Karar vermekte zorlandığı şey konusunda istihare yapabileceğini ve sonucu kesinlikle dikkate alacağını söyledi. Ayrıca istihareyi kendisini dinî açıdan yeterli görmediği için maneviyatı yüksek birinden rica edebileceğini ifade etti:

"Birinden rica etmeyi düşündüm. Yatınca doğru şeyi görüp göremeyeceğim noktasında kocaman bir soru işareti olduğu için biraz daha manevi gücü yüksek birini istihareye yatırırım, ardından karar vereyim istedim ama olmadı. Denk gelmedi ya da yapmak istemedim, bilmiyorum. (...) İstihare yapıyorsam zaten kararsız kalmışımdır. Bir taraf %51 olsun diye benzer bir şeye (istihareye) ihtiyacım vardır o zaman kesinlikle bu kararı uygulayırım." (K43, Erkek, 35, inançlı ama ritüellere uymuyor)

İstihareyi kişinin kendisi değil başkasının yapabileceğini söyleyen iki katılımcının farklı bakış açılarıyla bu fikre sahip olduklarını görmekteyiz. K42 kişinin kendisiyle ilgili konuda yönlendirici olabileceği için doğru sonuca ulaşamayacağını ancak tarafsız birinin istihare yapabileceğini söylerken; K43, dindar olmadığı ve ibadetlerini yerine getirmede için manevi olarak üstün birinin kendisi yerine istihare yapabileceğini söylemiştir. K42 psikanalitik açıdan yaklaşırken, K43 dinî açıdan yaklaşmıştır.

4. İnanç var-Davranış var: Katılımcılardan 15 kişi ise istihareye inandıklarını ve uyguladıklarını söyledi.

Bu katılımcılardan istihareyi sünnet olduğu için uyguladığını ve uygulayacağını belirten katılımcılar şunları söyledi:

"Yapmaya çalışıyorum Peygamberimizin tavsiyesi olduğu için. [Sonuçlarını dikkate alıyor musunuz?] Almaya çalışıyoruz. Sonuçta olanın rüya değil iç huzuru olması gerektiği için... O daha önemli diyor. Zaten kimi rüyalar iç huzuru verirken kimisi ne kadar olumlu da gözükse iç huzuru vermiyor." (K15, Kadın, 34, dindar)

"İnanırım. Kendim için hiç denemedim ama benim dindar olduğumu düşünen arkadaşlarım rica ettiler. Birisi için yaptım. Yine hatırlamadım rüyayı. Gelecekte kendim için yaparım. Sünnet yani." (K30, Erkek, 21, dindar ama sekülerleşmiş)

K15, rüyadan ziyade iç huzuruna vurgu yaparak aslında istiharenin doğru tanımını bildiğini göstermiştir. Genel olarak rüyalarına çok önem vermeyen, rüyalarının hayatı üzerinde çok etkisi olmadığını belirten K15, dindar bir birey olarak istihareyi Peygamber tavsiyesi olduğu için yapmaya çalıştığını ifade etti. İnanç neticesinde davranış ortaya çıkmıştır diyebiliriz. K30 da rüyalarla amel etmeyen biri olarak sünnet olduğu için istihareyi uygulayacağını ifade etti. Bu durumda da inanç neticesinde davranış ortaya çıkmıştır.

K2, istihareye inandığını fakat yapsa bile rüya göremediğini, bu nedenle artık yapmadığını ifade etmiştir. Ancak dinî anlamda sıkıntı yaşadığını düşündüğü yakınlarına istihare yapmalarını tavsiye ettiğini ifade etti. Konuşma sırasında da rüyaya ne kadar önem verdiğini şaşırarak fark etti:

"İnanıyorum ama göremiyorum. Yaptım ama göremiyorum. Ben kendim için yaptım, isteyenlere 'göremiyorum' diyorum. Sevmiyorum başkası için istihareye yatmayı. Çünkü göremiyorum, yedi gün falan onunla uğraşıyorsun. Göremezsen bir daha bir daha yatacaksın, salavat çekerek yatacaksın, sağ tarafına yatacaksın, namazı, duası var falan... Zor yani. Ama öneriyorum, böyle dinî şeylerde bir sıkıntı gördüklerimde. Mesela X'e demiştim tarikatla alakalı... 'Ne yapacağım bilmiyorum. Sen farklı söylüyorsun herkes farklı söylüyor.' demişti. 'İstihareye yat' demiştim ben de... Ve rüyasında Nuh'un gemisine bindiğini, hepimizin bindiğini, benim, kızımın falan da olduğunu ki müjde bizim için. Kurtulanların gemisindeyiz. Gemide bayağı zaman geçirdiğimizi... İndikten sonra geminin kaptanının mürşit olduğunu görmüştü ve çok etkilendi ve tarikata sıkı sıkı sarıldı ondan sonra. Ben de ondan etkilendim, doğru yerdeyiz diye. Şimdi ben ona anlatıyorum 'Böyle gördün ama kendin karar' ver. 'Rüya neydi o zaman?' diyor... O kadar etkileniyoruz ki 'o rüya neydi o zaman?' diyoruz. Biz mi yanlıyoruz, doğru da acaba? Allah bize doğru yeri gösterdi. İstihare Allah'a sormak değil mi? Allah'a soruyorsun, Allah diyor ki sana 'Bu Nuh'un gemisi, bin.' Şimdi yaptığımız ne? Onlar bizi çok etkiliyor. Hep 'yanlış mı yapıyoruz?'un soru işareti kalıyor içimizde. İçindeyken 'Evet doğrudayım, herkes ne derse desin ben doğrudayım çünkü isti...' Ya bak rüya ne kadar önemli aslında bu noktada. O rüyalar olmamış olsa şu anki soru işaretlerimiz olmaz." (K2, Kadın, 39, dindar ama sekülerleşmiş)

Bu örnekte, kişinin rüyalarla ilgili inanç ve tutumlarının davranış, duygu ve düşüncelerini etkilediği görülmektedir. Katılımcı, istihareye dinî açıdan yaklaştığı ve istihareyi Allah'a sormak olarak tanımladığı için rüyasını da Tanrı'dan mesaj olarak değerlendirmektedir. Eğer rüya kişinin içinde bulunduğu bilişsel ve psikolojik duruma uygunsa kolay, değilse zor olmaktadır. Katılımcı bu rüyayı kişinin eğilimli olduğu yönde harekete geçirici bir rüya olarak değerlendirdiği takdirde tamamen farklı bir sonuca ulaşacakken, konuya dinî açıdan yaklaştığı için rüyayı Tanrı'dan gönderilmiş bir mesaj olarak kabul etmektedir. Dinî inanç ve tutumları değiştikten sonra ise istihareyi Allah'a sormak olarak kabul ettiği için istihare rüyaları şüpheye düşmesine sebep olmaktadır. "O rüya neydi o zaman?" ifadesi bu şüpheyi dile getirmektedir.

Yaptığı istiharelere örnek veren katılımcılar şunları anlattılar:

"İnanıyorum evet. Yapmışlığım var. Dershane yıllarındayım. 6. Hissim çok kuvvetli. Arkadaşlarım da öyle olduğunu düşünüyor. Üniversite sınavına girecektik. Rüyaya yatmamı istediler. 'Sen dinî konularda daha çok dikkat ediyorsun. Dikkat edenlerin istihareleri, duaları daha çabuk kabul olur' dediler. 'Ben öyle düşünmüyorum ama yapayım' dedim. İstihareye yattım. Rüyamda arkadaşlarımla gül bahçesindeyiz, rengârenk güller var. Çok güzel. Bir arkadaşımıza çok güzel bir gül koparıldı. Bize gül verilmedi. Rüyada bile rüyayı yorumladım. Sadece o arkadaşımız sınavı kazanacak, biz kazanamayacağız. Gül verilen arkadaşına da demet mi verseler tek gül mü karar veremiyorlar. En sonunda tek gül veriyorlar. 'İstedığı bölümü kazanamayacak, pasif bir bölüm kazanacak' dedim. Gerçekten de kalan 3 arkadaş, biz kazanamadık. Gül alan arkadaş kazandı. Sınava gireceğimiz için kimseyi olumsuz etkilememek için onlara 'rüya göremedim' dedim, yalana girmiyordur inşallah. Sınavdan sonra gördüğümü söyledim." (K16, Kadın, 40, ev hanımı)

"Yeğenim evlenecekti. (...) Düşünden iki gün üç gün önce rüyamda "X rüzgâr gibi gidecek, şimşek gibi gelecek." dediler. 3 sene sonra eşinden ayrıldı. "Bunu söyleyeyim de düşün yapmasınlar." diye düşündüm ama kızım dedi ki "Anne karışma, birbirlerini sevmişler. Rüya ile amel olmaz." Söylemedim. Gerçekten de 3 sene sonra ayrıldı." (K18, Kadın, 46, dindar)

"İnanıyorum. Yaptım. Çok çok güzel bir rüyaydı. Yeşil gördüm. Rühayı tam hatırlamıyorum ama düşününce bile kalbimde ferahlık hissediyorum. Tekrar yaparım." (K27, Kadın, 32, inançlı ama ibadetlerini yapmıyor)

Pozitif tecrübeleri olan bu katılımcıların istihare ile ilgili inanç ve davranışlarının olduğunu söyleyebiliriz. Deneyimlerinin olumlu olmasının (yani güzel rüya görülmesi ya da istiharede görülen rüya ile aynı sonucun oluşması) istihare ile ilgili inanç ve tutumlarını pekiştirmesi beklenebilir ancak bu katılımcıların hepsi de rüyalarının kararlarını etkilemediğini ve etkilemeyeceğini söylediler.

K41 ve K30 ise istiharenin bağlayıcı olmadığına dikkat çekti:

"Bir şey hayırlı mı değil mi diye istihareye yattığımda ya renk ya imge bağlamında bir cevap geliyor ve ona göre hareket edip etmemekte yine ben özgürüm. Hareket ettiğim oldu mu, oldu. Genelde hareket edememişimdir. Gidip diğer seçeneği yaptığım da çok oldu. Biraz da istihareye yattığımız konuya ve önem düzeyine bağlı." (K41, Erkek, 38, liberal muhafazakâr, şüpheli bir inanan)

"[Evlilik için yaptın diyelim gelecekte. Olumsuz gördün ne yaparsın?] Çok düşünürüm, üzülürüm gerçekten. Direkt amel etmek zorunluluğu yok. Sünnet olan bir şey. Direkt kestirip atmam. Bir tek rüyayla amel edip de belki de çok güzel bir şeyin önüne geçmiş olabilirim. Bu da üzücü bir şey... İkinci üçüncü kez istihareye yatarım herhâlde." (K30, Erkek, 21, dindar ama sekülerleşmiş)

İstihareye inanan ve uygulayan bu 15 katılımcı arasında sadece 2 katılımcı istihareyi hayatlarıyla ilgili önemli kararlarda uyguladıklarını ve sonucunu dikkate aldıklarını söyledi:

"İstihareye inanıyorum. Yatıyorum. Kararlarımı kesinlikle etkiliyor. Doğru mu yanlış mı bilmiyorum ama ben doğru olduğuna inanıyorum. (...) İstihareyi baz alırım. Onun dışında (rüyalar) kararımı etkilemez. Örnek: Buraya gelmem. (...) Bu şehre gelmek gibi hiçbir niyetim yoktu. Babam da hep gelmem gerektiğini görüyordu. Ben de birkaç kez yatayım diye düşündüm. Perşembeyi cumaya bağlayan geceden başlayarak bir hafta gece yatmaya çalışıyorum genelde. Hepsinde gelmem gerektiğini görerek geldim. İsteyerek gelmedim. O rüyaya binaen geldim. Bunda da bir hayır vardır dedim. Yurt dışı hayalim vardı. Burayı hayırlı gördüm. Diğerini sonunu hayırlı görmediğim için, babam da öyle görünce buraya gelmeye karar verdim." (K23, Kadın, 31, imanı var ama gereğini yerine getirmiyor)

Katılımcının tamamen dinî açıdan yaklaştığı bu konuda, rüyaların kendisinin ya da babasının korku ve endişelerinden kaynaklanmış olabileceğini düşünmediğini görmekteyiz. Adler açısından konuyu ele alırsak, (farkında olmasa da) zaten yurt dışına gitmek istemeyen, bununla ilgili endişesi olan ya da ailesine yakın bir şehre gitmek isteyen katılımcı bunu gerçekleştirmek için gerekli olan enerji ve motivasyonu rüyalara yüklemiş olabilir. Aynı şey babası için de geçerlidir. Kızının kendilerine yakın olması isteğinin ve yurt dışına gitmesi ile ilgili endişelerinin rüyalarında kâhince bir rol oynamasına izin vermiş olabilir. Endişelerin yanı sıra, kızını istediği gibi yönlendirmek isteyen baba aslında hiç rüya görmemiş de olabilir. Bu sadece bir ihtimal olarak burada ifade edebileceğimiz ve kanıtlayamayacağımız bir husustur.

"İnanıyorum. Yaptım. Yılda belki 15 istihareye yatarım. [Gelecekte uygular mısınız?] Evet, tabii yaparım ama eskisi kadar çok uygulamıyorum. Çok çok önemli bir problem olursa, orda başvurmak bence mantıklı. Çünkü şöyle bir şey, istihareye yatarken diyorsunuz ki Tanrı'ya, 'Ben sana bıraktım cevabı, sen ne dersen onu yapacağım.' Bu durumda Allah'ın yanlış cevap verme ihtimali sıfır ama hiç cevap gelmeyebilir. (...) Bir örnek vereyim. Hastalanmıştım. Bu hastalığın ne olacağına dair yine istihareye yatmıştım ve şey görmüştüm; bir aslan benim etrafımda dolaşiyor, bana saldırmaya çalışıyor. Benim de elimde mızrak var ama bir türlü beni alt edemiyor. Rüya tabirlerine girdiğiniz zaman saldırgan bir aslanın hastalık olduğu her yerde geçer ve kurtulacağıma dair bir işaret, çok netti. Öyle de oldu. Bu beni çok rahatlatmıştı çünkü uzun sürmesi muhtemel bir hastalıktı. Bu tür şeyler[er] çok başvuruyorum ve kesin cevaplar alıyorum." (K41, Erkek, 38, liberal muhafazakâr, şüpheli bir inanan)

Bu kategorilere dâhil edemediğimiz K33, istihareye inanıp inanmama noktasında emin olmadığını söyleyerek şu örneği anlattı:

"Bir kişi vardı bir kere... Ben onu hiç sevmiyordum ama o beni seviyormuş. Tanışmadığım bir insandı. Bana şey demişti. Annesi ve kendisi benim için istihareye yatmışlar ve benim onun için hayırlı olduğumu görmüşler. "Öyle bir şey olamaz ki... Ben onu tanımıyorum bile, nasıl ben onun hakkında hayırlı olabilirim, annesiyle o uyudu diye. Tamamen ona endekslemişler kendilerini, onu görmüşler" diye düşünmüştüm. Bir yandan da "Allah'ım bu ne demek, insanlar istiharenin doğru olduğunu söylüyorlar. Ya bu insan benim nasibimse!" diye çok korkmuştum." (K33, Kadın, 23, dindar)

Daha sonra da kendi deneyiminden bahsetti:

"Çok merak ettiğim bir konu vardı. Bir türlü cesaret edemedim ya bu istihare denen şey gerçekse diye. Gerçekliğinden şüphedeyim, hâlâ karar veremiyorum inanıp inanmama konusunda. İstihareye yattım 2 gün ama göremedim. Bir daha yatmadım. Bir de anlattığım olayla (yukarıda bahsettiği) istihare ile karşılaştım. O da beni daha da itti (negatif anlamda). Gelecekte sanırım yapmam. Bilmiyorum. Kötü bir şey görürsem o benim yaşadığım anı da etkiler

diye yapmıyorum. Hatta o 2 gün göremediğim zaman sevinmiştim. Ya kötü bir şey görseydim ve ben gerçek değilse de ve ben bu gerçek olmayan şeyi inansaydım diye...”

Aslında tüm cevaplar göz önüne alındığında katılımcılar arasında istihareyi net olarak bilip uygulayan çok az kişi vardır. Diğerlerinin ön kabulleri ya da eksik/yanlış bilgileri neticesinde yanlış uygulamalar ve kafa karışıklıklarının olduğu görülmektedir. İstihareye inanmayanlar arasında istihareyi uygulayanların ya inanmadan uyguladıkları için rüya göremediklerini ya da daha dindar dönemlerinde uyguladıklarını söyleyebiliriz. Kişi sekülerleştikçe istihareye olan inancının ve istihare ile ilgili uygulamalarının da azaldığını ve/veya yok olduğunu, ayrıca en genç katılımcıların istihareyle ilgili bilgilerinin olmadığını ifade edebiliriz. İnanmadığı hâlde uygulayanlardan bir katılımcı istiharenin psikolojik destek fonksiyonuna dikkat çekmiştir. Kişinin çaresiz olduğu durumlarda istihareye başvurarak umut aradığı söylenebilir. İstihareyi uygulamadığı hâlde ona inananların bazılarının ise istihareyi dinî bir uygulama olarak kabul ettikleri ve Peygamber tarafından tavsiye edildiği için ona inandıklarını söyleyebiliriz. Aslında rüyalara çok önem vermeyen bu katılımcılar istihareye inandıklarını söyleyerek dinî bir uygulamaya karşı çıkmamış olmaktadır. İstihareye inanan ancak yeterince dindar olmadığını düşünen bazı katılımcılar ise manevi yönden daha üstün kişilerin kendileri için istihare yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra istihareye inananlar arasında isteklerinin rüyayı etkileyebileceğini düşünerek istihareyi ancak başkasının yapabileceğini düşünen bir katılımcı da olmuştur. Kısaca kişinin konuya yaklaşımı, bakış açısı ve rüya ile ilgili inançları istihare ile ilgili inanç ve uygulamaları etkilemektedir. Bunun yanı sıra, istihareye İslami gelenekte verilen önemin azaldığını ve yeni neslin istihareden haberdar olmadığını söyleyebiliriz.

Sonuç

Teorik ve alan araştırması olmak üzere iki bölümden oluşan bu çalışmada, *rüyaya yatma* ritüeli ile ilgili inanç ve uygulamalar incelenmiştir. Teorik bölümde bu ritüelin farklı din ve kültürlerdeki uygulamaları üzerinde durulmuştur. Rüya yatma ritüelinin kökenlerinin çok eskilere dayandığı, kadim din ve kültürlerde sıklıkla uygulandığı belirtilmiştir. Ritüel, bu din ve kültürlerde özellikle hastalıkların tanısı ve tedavisi ya da sahip olunan bir problemle ilgili olarak tanrılardan bir işaret alma amacıyla kutsal mekânlarda özenli bir hazırlıktan sonra uyunması şeklinde karşımıza çıkmıştır. Bu uygulama günümüze kadar varlığını korumuş en bilinen rüya ritüelidir. Araştırma konumuzu oluşturan istihare de bu ritüelin İslamî inanç ve uygulamalarla birleştirilmiş hâlidir.

İstihare ile ilgili inanç ve uygulamaların incelenmesinin ardından ulaştığımız sonuçlara göre katılımcıları dört grupta değerlendirdik: *İstihareye inanmayan ve uygulamayanlar* (19); *istihareye inanan ve en az bir kere uygulamış ya da başkasından rica etmiş olanlar* (15); *istihareye inanmayan ancak en az bir kez uygulamış ya da bir başkasından istemiş olanlar* (11); *istihareye inanan ancak hiç uygulamamış olanlar* (9). Son grubun istihareye Peygamber tavsiyesi olduğu için inandığı ve istihareyi dinî bir uygulama olarak kabul ettikleri belirlenmiştir. İstihareyi başkasından rica edenlerin genel olarak istihare rüyasını sadece manevi açıdan üstün kişilerin görebileceğine inandıkları tespit edilmiştir. Bu uygulamanın temellerinin ise Antik Çağ'da başkasının adına rüyaya yatma ritüeli olduğu kanaatindeyiz.

İstihare uygulamasının *Kur'an*'da geçmediği, Peygamber tarafından yapılması tavsiye edildiği ancak içerisinde rüyaya yatmak olmadığı, rüya görmek üzere uyumanın uygulamaya sonradan eklenmiş olduğu teorik bölümde tespit edilmişti. Buna rağmen istiharenin katılımcılar açısından kararsız kalınan önemli bir iş öncesi, bu işin hayırlı olup olmadığı konusunda Allah'tan bir işaret almak üzere rüyaya yatmak şeklinde algılandığı görülmüştür. Ayrıca, istiharenin uygulama şekli ve sayısı ile rüyanın bağlayıcılığı noktasında kişilerin farklı bilgiler verdikleri ve kafa karışıklığı yaşadıkları görülmüştür. Burada eğitimin önemi ortaya çıkmıştır; rüya ile ilgili yanlış öğrenilmiş inanç ve uygulamaların rüyaya yüklenen anlamı etkilediği saptanmıştır. Buna göre rüyanın değerinin düşürüldüğü ya da gereğinden fazla abartıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, en genç katılımcıların istihareyi hiç duymadıkları ve uygulamadıkları tespit edilmiştir. Bu da istihareye verilen önemde ve istiharenin uygulamasında azalma olduğunu düşündürmüştür.

KAYNAKÇA

- Aydar, Hidayet (2009). *Istikhara and Dreams. Dreaming in Christianity and Islam Culture, Conflict, and Creativity*. New Brunswick N.J: Rutgers University Press.
- Berg, Bruce L. & Lune, Howard (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. Ed. Hasan Aydın), Konya: Eğitim Yayınevi.

- Bulkeley, Kelly (2008). *Dreaming in the World's Religions A Comparative History*. USA: New York University Press.
- Creswell, John W. (2017). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir) Ankara: Eğiten Kitap.
- Davids, T.W Rhys (1878). *Buddhist Birth-stories: Jataka Tales. The Commentarial Introd. Entitled Nidanakatha; The Story of The Lineage*. (Translated from V. Fausböll's Ed. of the Pali text) London: G. Routledge.
- Ertit, Volkan (2019). *Sekülerleşme Teorisi*. Ankara: Liberte.
- Hughes, J. Donald (2000). Dream Interpretation in Ancient Civilizations. *Dreaming*, v. 10, 17-18.
- Kanter, Özden (2019). *Mitolojinin Anadolu İnançlarına Etkisi- Bir Kültürel Teoloji İncelemesi*. Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Lee, Raymond M. (1993). *Doing Research on Sensitive Topics*. Sage Publication.
- Maxwell, Joseph A. (2018). *Nitel Araştırma Tasarımı: Etkili Bir Yaklaşım*. (Çev. Ed. Mustafa Çevikbaş), Ankara: Nobel Yay.
- Öğüt, Salim (2001). İstihâre. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (c. 23, ss. 333-334), İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Patton, Michael Quinn (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. USA: Sage Publication.
- TDK (1988). *Türkçe Sözlük*. (c. 2), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Tedlock, Barbara (1987). Zuni and Quiche Dream Sharing and Interpreting, *Dreaming: Anthropological and Psychological Interpretations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yitik, Ali İhsan (2010). *Budizm. Yaşayan Dünya Dinleri*. (Ed. Şinasi Gündüz), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Young, Serinity (2001). Buddhist Dream Experience The Role of Interpretation, Ritual and Gender. *Dreams A Reader on Religious and Psychological Dimensions of Dreaming*, Ed. Kelly Bulkeley, New York: Palgrave.